

Atmentünk a lelkész uralma *Kehidára*. A szőlőhegy regényes előfokán, elég bő forrás felett, mely az idén valódi áldásnak tekintetett, egy kis temetőben áll az utról látható templomcska, hajdan a helység kápolnája, mai nap a *Deák* család sírboltja. Ime ide mellékelem az épület rajzát. (Lásd a tulsó lapon). Ezen emlék eredeti egyszerűségében tartatott meg hazánk szervezése első századaiból. A keskeny kerekded ablakok, a kerek apsis, tanui és léténok, bár lehet, hogy ez, az egyenes záradéku keleti falhoz, már később építettet.

Belseje ujabbszerű, de nagyon elhagyatott; — keresztbe tett ajtaja ezen pusztulást teljes napvilágnál engedé látnom. Törött padok közt, oltárromon, nem tartatik többé isteni tisztelet — tetejét egymásután viszi le a zivatar a szomszéd szőlők közé. Északi falát a sűrű repkény emészt.

Itt nyugszanak Zala jelesbjei! Itt nyugszik nemzetünk egyik disze, (Deák Ferencz testvére), *Deák Antal*, kit az egész megye legmélyebb tisztelettel emlit. Egy pár év s a falak is elpusztulnak — még néhány évtized s ezen kápolnából is kerítést csinálnak, s egy század múlva, midőn történelmünk e dicső nevet áldani s büszkeséggel fogja említeni — tán senki sem fogja tudni, hol nyugszanak a haza büszkeségei!

Fél óra alatt elértem szűnnapi vándorlásom végpontját, *Kallos*. Kapornaki esperes ur figyelemztetett az itteni kerek templomra, s örültem, hogy rajzát tárczámban, emléket fejemben magammal vihettem.

Az országutól kis sétányra — kopár, dombok közt fekszik ezen töröknek vélt építmény, pedig dehogy török — dehogy mecset! Lasnyak, hallom, szintén ilyen kerek kápolna van — s ha ilyen — akkor a két év előtt elpusztított sz. *Ferencz-Kesésin* kívül ez az általam Zalában ismert kerek egyházak harmadika, sajátágosan meglepő ép állapotban!

A kápolna kerek s köréből egy kisebb félkör dudorodik ki oltárhelyül. Ablakai hosszudakok, kevésbé csucosak. A bemenettől jobbra, balra a falfülkében, mint a tótlakiban — jelenleg befalazott — üléshelyek vele szemközt egy falközi feljárás.

Egyszerű külsején a féloszlopok, melyek fent kupba végződnek, ékítményül szolgálnak. Teteje harangidomu, a harang nyelét a nyolcszögű toronyka képi.

A faelépítmény tanuskodik a templom szükeiről. Hallom, hogy a mostani uraság nagyobbítani akarja; — de hogyan? — anélkül, hogy eredeti szépségéből kivetkőztessen? talán csak nem építtetnek oly tornyot oldalára, mint azt a tótlakinak rajzában láttam? — ez nem segít a szükségén — és kivetkőzteti a jeles műemléket eredetiségéből.

E templom úgy is a falun kívül, dombocskán fekszik — télen nehéz felmászni, nyáron izzadásba kerül, maradjon ez, mint van — épüljön inkább a faluban tágasb egyház — de ezen csak egy téglát se bontsanak. Ha lesz archaeologiai bizottságunk, az tiltakozni fog — és kérni az uraságot, hogy ily műemlékekben ugyis szegény hazánkat — ettől meg ne foszsa!

Délben *Kallos* mértem, estve már honn voltam!

Finis bene, omnia bene! leteszem vándorbotomat, s örömmel tekintek vissza három évi kalandozásomra. Előttem a tárczák, előttem a szebbnél szebb rajzok; a tudományos leírás és az érdekes várak, templomok. Az ismertetések csak elkészülnének egymásután; — de ki fogja kiadni — ki olvasni! — *Hungarica sunt — non leguntur!* — *Seria sunt — naseam pariant!*

Azonban a betűi holt — a szellem élte; sikerült itt-ott a figyelmeztetés, a buzdítás; ez a termő mag — kezdetnek nálunk ez is utig elég.

Az ut kimérésétől, járhatóságaig sok idő kell! Meglehet, hogy csak 30 év múlva is, a vállainkon emelkedő régészek leveleim fölött vállat vonítanak; meglehet, hogy sokat a leirtakból már nem fognak találni; de meglehet, és azt reméljük is, hogy addig sok emlék eredeti alakjába fog visszahelyeztetni, vagy legalább stilszerűen javítva, a multról tisztább fogalmakat gerjeszteni!

A méhek mint tolvajok.

A stettini entomologiai lapban következő érdekes közlemény olvasható: „Stettinben több év óta két nagy czukorfinomító intézet van, melyek az Odera és azon egy mérföld szélességű réterü-

let között fekszenek, melyet keletre Stettin határoz. Az itt nagy mennyiségben tenyésztő caltha, cardamine, ranunculus, lychnis, nimphaea, iris, butomus, pedicularis, melyek a zöld szőnyeget tarka színekkel ékesítik, arra ösztönzik a lakosokat, hogy méhtenyésztést kezdjenek; minthogy a rét nagy viránya a kis munkásoknak elegendő táplálékot nyújt. — Azonban a kis szárnyas virágvaszok csakhamar rájöttek, hogy épen nincs szükségük arra, hogy hosszas és bizonytalan excursiókat tegyenek a rétre, minthogy a kívánt mézet a közel szomszédságban, a finomító gyárakban, az elhordásra készen megsűrítve lehet feltalálni, tehát még csak aratásra sem volt gondjuk, hanem csak arra, hogy a kész életem hazahordják.

— A gyárakban már évek óta tudták és tapasztalták, hogy július és augusztus hónapokban sűrű látogatásokat tesznek a szárnyas vendégek, melyek a kellemes illatot messzire megérezve, az ajtókon, ablakokon, a fedéllyukakon s a hol szeret ejtették, belopóztak, és csak néha néha jutottak tévutra a kimenetelben, midőn időközben az ablakok bezárattak, s a czukorporral megrakodott vendégek az üvegtáblákba verték fejcskéiket. De a kitanult czukortolvajlásról mindaddig nem vettek tudomást a czukorgyártók, míg az utolsó tíz év folytán világosan ki nem derült, hogy az efféle szabad czukorkivitel iparszerűleg van szervezve. A méhek oly légiókban tették látogatásaikat, hogy a gyármunkások tetemesen akadályozva voltak általuk munkájuk folytatásában; noha, mintha tudták volna, hogy nem igazi uton járnak, a legfőbb seregben sem nyultak fegyverökhöz, és bántalmazójokat csak az önvédelem esetében szúrták meg. Ezek folytán a gyárosok tudakozódásokat indítottak meg, és ezek folytán kisült, hogy a közelfekvő házbirtokok nagy része nemcsak tiszszersre, hanem huszszorosra is szaporította a méhkosarak előbbeni számát: sőt még a Stettinen kívül lakó méhtenyésztőkkel is bér szerződéseket kötöttek, és idegen méhkosarakat vállaltak el kitarítás és gondozás végett. A nyomorgatott és vagyontizedelt gyárosok a dolog ily állásában a rendőrséghez folyamodtak, és ennél kértek ótalmat és elégtételt a jogtalan praevikariatio ellen. És mi lett a vége? A rendőrség a törvénykönyvben nem találván oly paragraphust, mely a jelen esetben a tolvajkodó méhekre vagy azok gazdájára alkalmazható lett volna; és különben is nagyon nehéz és kétes levén elhatározni, mely méhek e vagy ama gazdái, melyek tulajdonaik vagy idegenek: a kérdést eldöntetlenül hagyta; s így a károsítottak rendezett önvédelemhez folyamodtak. Mihelyt t. i. a méhek nagyobb számban tódultak be a czukorgyárba, azonnal minden nyitva levő ajtót és ablakot bezártak, erre egyik ügyesebb munkás, a leginkább világító ablakhoz ment, melyre a bezárt és kiszabadulni ohajtó méhek legkiválóbban tódultak és egy nagy kömves ecset segítségével az ablakra tóduló méheket forró vízzel lefecskendezte. A leforrázott méhek az ablak alatt levő kádba hullottak, és a czukorfőzőüsterben a lopott jószággal együtt kifőzettek. — Azáltal, hogy az ily alkalommal a kádba hullott méhek megszámtattak, melyeknek száma 5—66,000-re rugott, lehetségessé vált, hogy az utolsó években ily módon megölt méhek közep száma kitudassék. Rugott pedig ezen középszám évenként nem kevesebbre, mint tizenegy millióra, és a kifőzött méhekből nyert czukormennyiség évenként 450 frtra becsültetett. Minthogy azonban könnyen hihető, hogy a czukorvendégeknek alig fogatott meg és főzetett ki $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$ része: önként következik, hogy a megfogottak a kárt felényire sem pótolták.

B. L.

Dr. Schmidl Adolf.

A budai műegyetemben az államrajz és kereskedelmi földrajz e derék tanára, nov. hó 20-án a tudományos világ nagy kárára elhunyt.

Schmidl Adolf 1802. máj. 18-án született Königswardban Csehországban, hol atyja Metternich hercegnél házi orvos volt, ki 1805-ben Bécsbe költözött s itt mint orvos 1829-ig működött. Schmidl Adolf az iskolák bevégeztével azonnal, már 1825-ben kinevezetett a bécsi egyetemen a bölcsészet helyettes tanárává, hol is 1831-ig működött. 1833-ban herceg *Lobkovicz Ferdinánd* gyermekeinek nevelője lett. 12 évi nevelői pályája alatt több becses könyvet adott ki. 1834-ben a német nyelv és irodalom tanárává nevezetett ki Veronába, de azt nem fogadta el, 1844-ben bölcsész tudor lett és egyszersmind az akkori időben legjobb bécsi szépirodalmi lapnak, az „*Öst. Blätter für Literatur und Kunst*“ szerkesztője (1849-ig).

Mikor (1845.) a nevelőséggel felhagyott, nagy utazást tőn Németországban és Keleten. Visszaterve után (1847.) a bécsi műegyetemnél a geographia magántanára, 1854-ben ugyanitt a statisztika és kereskedelmi földrajznak helyettes tanára lett. Itt két könyvet irt, t. i. „*Handbuch der Geographie des öst. Kaiserstaates*“ és „*Öst. Vaterlandskunde*“, melyek a kormánytól a felsőbb tanodák számára kézi-könyvekül ajánltattak. 1850-től 1853-ig a cs. k. földtani társaság által kiküldetett a Karst hegység barlangjai kikutatására; 1851-ben pedig a kereskedelmi minisztérium által a Recca folyó földalatti folyásának, és 1856-ban az aggteleki barlangnak megvizsgálására.

1857-ben a budai műegyetemhez a kereskedelmi földrajz és statisztika tanárává nevezetett ki; itt új erővel dolgozott a természeti tudományok fejlesztésére. Három év alatt (1858—62-ig) megvizsgálta a Bihar hegységet, melyet fāradhatatlanul kutatót, a legveszedelmesebb hegnyilásokat és hegyereszeket, melyek nagyjából még ismeretlenek voltak, meglátogatta, sőt több barlangot fel is fedezett. Ez volt utolsó tudományos útja az életben. Ez utazásból visszatérve, eredményét még egy jeles könyvben adta át a közönségnek, mely könyv amaz egész hegységnek pontos ismertetését földrajzi, természetrajzi és földtani tekintetben foglalja magában.

A boldogult kitűnő természetbúvár vala: s bár idegen születésű, annyira megkedvelé hazánkat, hogy Bécsből Budára áttétele is saját kívánatára történt, s vég perczéig hű fia maradt ez országnak, melyet második hazájaként tekintett. 60 éves korában, a magyar nyelv tanulásához fogott, melyben oly nagy előmenetelt tett, hogy már magyar könyveket is olvasott s értett. Hogy mily szenvedélyes hegy- és barlangkutató vala, arról sok munkája tanuskodik, melyek közül Magyarországra vonatkozók: „*A bihari hegységről és annak barlangjairól*“ — „*Az aggteleki Baradla Gömörmegejében*“ — „*A Duna Bécsből a Fekete-tengerig*“ stb. A magyar természetvizsgálók mult nyáron Pesten tartott gyűlésén a Bihar hegységről tartott egy nagy érdekű értekezést.

Szépirodalmi munkásságának eredménye: azon majdnem 50-re menő novellái, vigjátékai és történelmi drámái, melyeket kéziratban hátrahagyott.

Végre *Schmidl* több bel- és külföldi tudományos társulat tiszteletbeli rendes, vagy levelező tagja volt.

Közli *Schmidt Gyula*.

Apróság.

— (A szomszúság hatása az állati testre.) A szomszúság hatását *Andersen* Károly, a svéd felfedezési utazó írja le, ki Afrika belsejében kirándulásokot tett. A Délafrikában fekvő felső Damarat országba tett kirándulás siker nélkül történt meg ugyan, minthogy célját, mely szerint a Canna folyó felső útját akará meghatározni, nem érthet el; de mégis egy eddig ismeretlen ország nagyrészt bejárta, és 1858. évi július 3-ikán az Omaturu folyónál (a déli szélesség 21° 20'-nál. volt és egész a 19-ik szélességi fokig hatolt előre). Egy ízben öt napig volt víz nélkül, és egy másik ízben mind maga, mind a vele levő állatok $\frac{6}{10}$ napig voltak kénytelenek a legszükségesebb ételszert nélkülözni. — E nagy szükségét tárgyzó levelében írja: „Ezelőtt soha nem láttam azon hatást, melyet a tulságos szomszúság az embernél és az állatoknál előidéz, s isten után remélem, — hogy nem is fogom többé tapasztalni. Az ember szemeit vér futja be és üregeikből ki látszanak ugnor; az ajkak megrepedeznek és hamvas-kék színt öltöttek magukra, a a hang meggyengült és megnehezedett. — A kutyák szemei ellenben oly mélyen sülyedtek be a fejbe, hogy végre csak egy halvány sugárt lehete azokból kijöni látni, testök annyira el volt soványodva, elsebesedve, hogy csak tántorgó léptekkel húzták magukat odább, néha-néha elnyomott vad vonításban fejezve ki szenvedéseiket. Egy szegény ló, mely szintén tulajdonom volt, egy ízben a szekérben kezeimbe nyujtotta be fejét, s midőn visszataszítottam, oly, — mondhatnám szemrehányó pillantást vetett rám, mintha akarta volna mondani: „kegyetlen ember, nem látod, hogy el kell pusztulnom!“ — A szarvasmarha még többet szenvedett, és kinjait méla bögésben fejezte ki. Ah! mennyire szívemre hatott e látvány. Borzadás futja át tagjaimat, ha ezen ijesztő napokra gondolok.“

Dr. B. L.